

Літаратура і мастацтва

Год выдання 37-ы
№ 8 (2277)
28 студзеня 1969 г.
АУТОРАК
Цана 4 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНнікаў БССР

МУЗЕЙНАЯ ЦІШЫНА...
Эдаецца ў самім паветры разліта невымернага пашана і сцясацьсця...
Ці ўсплохваліся вы ў гэтую спосабаблівую цішыню! Ледзь улоўны шораг ног, часам прыглушанага скарэагорна экскурсавадаў — нібы лёгкі вецер на азёрнай глазіці — і зноў таіствытэ маўклівай, сам-насам, размовы чалавека з рэччу...

Такая ўжо гэта культурна-асветная ўстанова — музей, такая ў іх спецыфічная работа. Яна вымагае актыўнасці перш за ўсё самаго гледача. Работнік лепшых музеяў і ініцыятар дэпазіта гледачу ўбачыць як мага больш — істотным вышуканнем усё новых матэрыялаў, падборам найбольш значных і выразных экспанатаў, якія гаварылі б самі за сябе. І яшчэ — сістэмай, метадыкай іх падачы, усім стылем мастацкага аформлення экспазіцыі. І яшчэ — дыферэнцыяльным падыходам да наведвальнікаў. Экскурсавады лепшых музеяў — гэта людзі творчай працы, чуплы і вопытныя педагогі.

Але мы паміліліся б, калі б меркавалі аб рабоце тако ці іншага музея толькі па тым, што на відэоку, які нельга ўяўляць аб велічыні асбэрга толькі па яго наведвальніцкай частцы. Музейная цішыня — падманліва...

НАЗІЕННАЕ ЧЕРАДЖАДНАЕ

МУЗЕЙНЫЯ СКАРБЫ-НАРОДУ

Работнік лепшых музеяў не абмяжоўваюцца толькі сценамі сваёй установы. Яны чытаюць лекцыі на прадпрыемствах, ва ўстановах, калгасах і школах, наладжваюць сустрэчы працоўных і навучнікаў з вэтэранамі рэвалюцыі, вайны, мірнай працы, удзельнікамі і відэацыямі памятных падзей, дэманструючы пераможныя выстаўкі, праводзяць экскурсіі па памятных месцах, выдаюць розныя буклеты і да т. п.

Тры гады — з канца 1964 па 1968 — ішоў Усесаюзнамі грамадскі і агляда музеяў, прысвечаным 50-годдзю Вялікага Кастрычніка. Гэтыя гады з'явіліся часам вялікага ўздыму музейнай работы. Чыны былі ўлоўлены адна выдатная тэндэнцыя нашага часу — незвычайны рост цікавасці да гісторыі роднага краю, да гераічнага не мінулага, росквіт следстваўнікаў руху пад выкасародным дэвізам «Ніхто не забыты, нішто не збыта». У гарадах і вёсках, у школах і на прадпрыемствах узніклі сотні новых народных музеяў і краязнаўчых куткоў — плён працы тэмаў энтузіястаў.

Зараз у Беларусі налічваецца 47 дзяржаўных музеяў, 343 музей, якія працуюць на грамадскім пачатку, і звыш самі тысячы пакояў і леныіх куткоў, куткоў рэвалюцыі, баваой і працоўнай славы, краязнаўчых куткоў. Аб накопленым імі вопыце работы можна было б мога расказаць.

Расказаць аб тым, як нібы нанова нарадзіўся і стаў перахвалены культурна-асветнай установай Магілёўскі абласны краязнаўчы музей, соцыялізму сплюскаўся ўжо 100 гадоў, як самадана і любімо збіралі і апрацоўвалі кожны экспанат работнік музея Ф. Э. Дзяржынскага ў Іванчы, музея «Маладзёва Фелікса», палпеніка Ільча, палпеніка леныіца; як незвычайна пашырылі поле дзейнасці супрацоўнікі аршанскага музея К. С. Заслонова, паслаўшы толькі за адзін год 66 перасоўных выставак на прадпрыемствы і ў калгасы, арганізавалі масовы выезд былых партызан і моладзі ў вёску Кулавец Сенненскага раёна на месца гібель легендарнага «Дзядзі Косяка», музея, няштатным супрацоўнікам агляда, экскурсавадамі-іраўнікамі турськіх паходаў моладзі на месцах баваых дзейнасці партызан сталі былыя заслоўцы А. Арцішук, А. Бухавец, А. Коржань, І. Зацюпа і іншыя; як рэспубліканскую славу здобы народны леныіскі музей Буда-Нашаўскай школы № 2, экспанатам якога і стэндам, прысвечаным землякам, узнагароджаным ордэнам Леніна, калгасу Імя Леніна, першым камсамоўцам і піянерам раёна, першай сельскай камуне, мог бы падзюдзіць любы раёны ці мікрарэіоны дзяржаўны музей...

Так, лавучыца бсць у каго, вопыту за час мінулага агляду накоплены німаля. Гэты вопыт лавіны быць абгульчаны, шырока распаўсюджаны і ўбагачаны ў час правядзення ў 1969—1970 гадах новага Усесаюзнага агляда работы музеяў, прысвечанага 100-годдзю з дня нараджэння Уладзіміра Ільча Леніна.

Міністэрства культуры БССР і Прэзідыум Беларускага рэспубліканскага камітэта прафсаюза работнікаў культуры прынялі наставену «Аб удзеле музеяў рэспублікі ва Усесаюзным аглядзе работы музеяў, прысвечаным 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна». Паспех новага агляда, мэта якога — актывізаваць работу музейных устаноў па камуністычным выхаванні працоўных, асабліва моладзі, можа быць дасягнуты толькі тады, калі ў актыўную работу будуць уключаны не толькі штатныя супрацоўнікі музеяў, але і няштатныя. На прыкладзе Аршанскага музея К. С. Заслонова можна бачыць, якую невялікую дапамогу здольна аказаць грамадзкісць.

Трэба, каб кожны музей, з улікам сваёга профілю і спецыфікі, у першую чаргу, палепшыў паказ гістарычнай ролі У. І. Леніна як стваральніка партыі і першай у свеце сацыялістычнай дзяржавы, якая і пераконаўча раскрасіў уваваселенне леныіскіх ідэй у сацыялістычным і камуністычным будаўніцтве, доказна выразае адлюстраванне дасягненні саваецкага народа пад кіраўніцтвам КПСС ва ўсіх галінах эканаміі, навуцы, культуры, камуністычнага выхавання працоўных.

На новую, яшчэ больш высокую ступень лавіны ўздыма навукова-даследчая работа, камплектаванне фондара, існава-асветная дзейнасць. Спецыяльныя экскурсіі, лекцыі, гутаркі ля музейных стэндараў і на прадпрыемствах, у калгасах і саўгасах аб жыцці і дзейнасці У. І. Леніна, арганізацыя стаяцярных і вясёлых выставак аб правадзіцы — вось няпоўны пераліч ты форм і метадаў работы, якія лавіны актывізаваць далейшае развіццё.

Справа гонару дзяржаўных музеяў працягнуць руку дапамогі сваім «малодшым братам» — народным музеям. Колькасць гэтых музеяў лавіны іспытання расці, а работа ў іх палепшацца, уздымацца на навукова-метадычны ўзровень. Работнікі дзяржаўных музеяў лавіны ўзяць на ўлік усё каштоўныя матэрыялы ў гэтых грамадскіх музеях і кутках.

Кожны дзень гэціна расчыняюцца перад наведвальнікамі дзверы нашых музеяў. І трэба зрабіць усё, каб за час агляда, прысвечанага 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна, паток людзей іспытання павялічыўся, каб гэтыя асродкі культуры, асветы і выхавання працавалі з поўнай аддачай.

ПАД ЗНАКАМ ЛЕНІНСКАГА ЮБІЛЕЮ

ПЛАН РАБОТЫ САЮЗА ПІСЬМЕНнікаў НА 1969 ГОД. КАМЕНЦІРЧУЕ СКАРАТАР ПРАУЛЕННЯ І. ШАМАКІН

Днямі адбылося першае ў гэтым годзе пасяджэнне прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў БССР. На пасяджэнні былі абмеркаваны і зацверджаны план асноўных мерапрыемстваў, што будуць праведзеныя сёлетня пісьменніцкай арганізацыяй рэспублікі. Наш карэспандэнт звярнуўся да другога сакратара праўлення Саюза пісьменнікаў І. Шамакіна з просьбай пракаментаваць гэты план.

— Жыццё, вядома, будзе ўносіць пэўныя карэктывы ў намеры нашай работы, — сказаў І. Шамакін. — Таму ўвагу чытачоў газеты «Літаратура і мастацтва» хоццяда заплыніць толькі на некаторых, найбольш важных і характэрных пунктах плана.

Сёлетні год для саваецкага народа, як вядома, праходзіць пад знакам падрыхтоўкі да леныіскага юбілею. Натуральна, што пры распрацоўцы плана асноўных мерапрыемстваў арганізацыя-творчай работы пісьменніцкай арганізацыі мы зыходзілі перш-на-перш з гэтага.

Галоўны клопат і абавязанне прэзідыума і сакратарыята — спрыяць таму, каб пісьменнікі Саваецкай Беларусі сустралі 100-годдзе з дня нараджэння Уладзіміра Ільча новымі творчымі здабыткамі, перш за ўсё творами пра Леніна і партыю, творами на актуальныя тэмы камуністычнага будаўніцтва ў нашай краіне. Мы будзем садзейнічаць пісьменнікам у зборы матэрыялаў і напісанні такіх твораў. У плане нашай работы так і запісана: «Праз Усесаюзнае бюро прапаганды літаратуры наладзіць паездкі пісьменнікаў па леныіскіх мясцінах». У другім пункце плана гаворыцца: «Забяспечыць паездкі па творчых камандзіроўках перш за ўсё для тых пісьменнікаў, якія працуюць над творами на леныіскую тэматыку, а таксама над тэмамі з сацыялістычнага жыцця нашага народа. На пасяджэннях сакратарыята заслухоўваць справядліва аб выніках паездак у творчых камандзіроўках».

Думаецца, што гэтыя пункты плана не па-трабуюць дадатковага камментарыя.

Сёлага, як, дарчы, Г летас, мы будзем шырока выкарыстоўваць такую форму нактаў з чытачамі, як паездкі пісьменнікаў па гарадах і вёсках рэспублікі з выступленнем перад працоўнымі. У час гэтых сустрэч з работнімі і калгаснікамі, школьнікамі і студэнтамі пісьменнікі раскажуць пра сённяшні стан беларускай саваецкай літаратуры, пра іх поспехі і здыбыткі, пра тое, які ўклад нашых літаратараў у мастацкую Ленінізму, як яны сёння працуюць над леныіскай тэмай, падзяляюцца сваімі творчымі планамі і задумамі, працягваюць свае творы.

Плануем мы правесці недзе вясною папшыранае пасяджэнне прэзідыума, на якое запрасім беларускіх кампазітараў. На гэтым пасяджэнні мы разам абмяркуем арганізацыйныя і творчыя пытанні больш цеснага супрацоўніцтва паэтаў і кампазітараў у стварэнні песень пра Леніна, партыю і Радзіму. Спадзяемся, што такая сустрэча прынясе пэўны плён.

У маім міркуем правесці творчую сустрэчу па пытаннях тэатральнага мастацтва. Сумесна з прадаўцамі Міністэрства культуры рэспублікі і вядучымі мастрамі сцэны мы думаем пагаварыць аб спектаклях юбілейных гадоў, аб задачах беларускіх драматургаў і тэатраў налярададні 100-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільча Леніна. Думаецца, што і гэта сустрэча прынясе карысць, што яна дабратворча паўплывае на работу нашых тэатраў і актывізуе нашых драматургаў.

На адным з пасяджэнняў прэзідыума гаворна пойдзе аб тым, як працуюць нашы часопісы «Полымя», «Маладосць», «Неман» і «Беларусь» у сёлетнім юбілейным годзе, якое месца на іх старонках займае леныіска тэматыка, з чым ідуць яны да юбілею.

Сумесна з Інстытутам мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору і Інстытутам літаратуры Акадэміі навуц плануем правесці тэатрычную канферэнцыю на тэму «Воб-раз Леніна ў беларускай літаратуры і мастацтве».

А ў другой палове года правядзем пленум праўлення Саюза пісьменнікаў. На парадку дня пленума — «Леныіска тэатрычная спадчына і задачы беларускай літаратуры, знаўчай навуцы і крытыкі». Зазначу, дарчы, што мы ўпершыню прысвечаем пленуму пытанням сучаснага стану і развіцця нашай крытыкі і літаратуразнаўства. Мы спадзя-емся, што на гэтым пленуме пойдзе шырокая гаворка аб значэнні леныіскай тэатрычнай спадчыны для развіцця літаратуры і мастацтва сацыялістычнага рэалізму, аб тым, як саваецкая літаратуразнаўчая навука і крытыка выкарыстоўвае прыпыткі марксісцка-леныіскай аэстэтыкі пры аналізе літаратурнага працэсу, аб дзейнасці, апэратыўнасці і

прыпычовасці нашай крытыкі, аб яе пазіцыях у ідэалагічнай барацьбе на сучасным этапе, аб вернасці літаратуры леныіскаму прыпыткам партыі і народнасці сацыялістычнага мастацтва.

Што яшчэ? Пад знакам падрыхтоўкі да леныіскага юбілею міркуем правесці сёлетня тыдні дзіцячай і маладзёжнай кнігі. Мэта іх — прапаганда і папулярнысць сярод школьнікаў і моладзі кніг пра Леніна, партыю, пра слаўныя справы саваецкай моладзі.

Да 100-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільча ў выдавецтва «Беларусь» выйдзе зборнік лепшых твораў беларускай мастацкай Ленінізму.

З іншых заплаваных мерапрыемстваў назаву наступныя.

На бліжэйшы час намечана пасяджэнне прэзідыума праўлення на тэму «Пісьменнік і кіно». Мэцця на ўвазе, што ў гэтай гаворцы прымуць удзел і беларускія кінематграфісты. Нам ёсць аб чым пагаварыць, што абмеркаваць, пра што параціць. Студыя «Беларусьфільм» за апошнія гады набірае тэмпы, павялічвае выпуск фільмаў. Але ці змогае з таго, што яна выпускае на экран, запамінацца, парадвала гледачоў? На жаль, вероў, німагмае. І, вядома, для ўсіх нас не скарот, што адна з галоўных прычын нізкай якасці кінасцэнарыяў, у адставанні нацыянальнай кінадрамургіі. Праблема гэтая вострая і пагаварыць аб ёй трэба. Канечне, адна такая гаворка не можа вырашыць усіх набалельшых пытанняў, аднак такая гаворка — а гаварыць трэба перш за ўсё пра тое, што перааказвае беларускай кінадрамургіі стаць на ўзровень патрабаванняў часу — будзе усё ж карысна. І для пісьменнікаў, і для кінематграфістаў.

У свой час на старонках газеты «Літаратура і мастацтва» была праведзена дыскусія аб дзіцячай літаратуры. Пасля адбыўся пленум праўлення, прысвечаны гэтай тэме. Аднак пытанні развіцця літаратуры для дзіцяч не здымаюцца з парадку дня. Таму плануем прысвечыць дзіцячай літаратуры пасяджэнне прэзідыума, на якое запрасім прадаўцаў Міністэрства асветы. Намітае па друку і рэдакцыя выдавецтва «Беларусь».

Наспела неабходнасць пагаварыць і пра сучасны стан нашага апававання. Па вопыту былых танаго роду размоў мы ведаем, што яны асабліва плённыя бываюць тады, калі напярэднічаюць творчыя дыскусіі на старонках друку. Мы спадзяемся, што і гаворцы пра сучаснае апававанне будзе налярададні абмен думкамі ў газеце «Літаратура і мастацтва». Пасля гэтаму пытанню будзе прысвечана пасяджэнне прэзідыума пры ўдзеле сёцных прозаі, секцыі крытыкі і літаратуразнаўства Саюза пісьменнікаў і рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва».

Адно з пасяджэнняў прэзідыума будзе мець такі парадок дня: «Мастацкі пераказ і міжнародны сувязь беларускай літаратуры». Гэтая тэма таксама падказана жыццём. У апошнія гады беларуска літаратура сягнула шырока ў свет. З другога боку, беларускі пісьменнік шмат зрабіў для азнамлення нашага чытача з літаратурай братніх саваецкіх рэспублік і краін свету. Мы сёння маем цесныя, сяброўскія сувязі з многімі літаратурамі. Тым не менш, у гэтым кірунку яшчэ трэба шмат зрабіць. Пра гэта і пойдзе гаворка на пасяджэнні.

Плануем мы таксама правядзеце літаратурныя вечары з удзелам пісьменнікаў Радзіскай Федэрацыі, вечары лідэўскай літаратуры на Гродзеншчыне, думаем арганізаваць абменныя паездкі групы ўкраінскіх пісьменнікаў па Беларусі, а беларускіх — па Украіне.

У планах работы прэзідыума — справядлівае аб творах і арганізацыя-масавай рабоце Гомельскага, Магілёўскага і Гродзенскага абласных аддзяленняў Саюза пісьменнікаў Беларусі, рэспубліканскі творчы семінар маладых пісьменнікаў, аўтарскія літаратурныя вечары.

І апошняе. Сёлетня ўпершыню думаем правесці «Свята першай кнігі». Калі мы гаварыць пра гэта на пасяджэнні прэзідыума, то мелі на ўвазе, што гэта будзе свята аўтарскіх першых кніжак, сааеасабілае пасвячэнне маладых пісьменнікаў у літаратуру, свята, якое стане грамадзянным.

Увесь саваецкі народ вырашыў азнаменаваць сёлетні год новымі выдатнымі працоўнымі дасягненнямі, стаць на ўзровень леныіскай вухты. Мы, пісьменнікі Саваецкай Беларусі, таксама не пашкадуем сіл, каб унесці дастойны ўклад да 100-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільча Леніна, будзем з высокім нахатненнем і настойлівасцю ствараць новыя яркія творы, несці сацыялістычную культуру ў масы, дапамагаць выхоўваць падрастаючае пакаленне ў духу камунізма.

важнейшыя артыкулы Уладзіміра Ільча, Трыжы і тут мільфіныя. У лістападзе ў Маскву прыяздуць аўтарскіх выдавецтваў «Кавэрт Букс» М. Томас. Эн у перагаворы з аб'яднаным «Міжнародна кніга» аб выпуску ў Індыі вялікае зборніка леныіска работ па аграрным пытанні.

— Гэтыя творы, — сказаў ён, — карыстаюцца ў нас зара павышаным попытам. Я спадзяюся выдаць іх у 1969 годзе.

Асабліва хутка раскупляюцца ў краінах Азіі, Афрыцы і Латынскай Амерыкі творы Леніна «Дзіцячая хаварба алаўнасці» і «Дзіцячыя і рэвалюцыя», «Імпэрыялізм як вышэйшая стадыя капіталізму», «АБ моладзі», зборнік «АБ культуры і культурнай

І зноў — лічы, якіх мы заўсёды з вялікай цікавасцю чакаем. Лічы, якіх выклікаюць гонар у сэрцах саваецкіх людзей.

Лічы нашага нухілінага рэста — лічы выканання гадавога плана.

Учтайцеся ў сам урачысты пацатан апублікаванага ў друку па ведалення ЦСУ СССР «АБ выніках выканання Дзяржаўнага плана развіцця народнай гаспадаркі СССР у 1968 годзе».

«Народная гаспадарка Саваецкага Саюза ў 1968 годзе працавала развіццём высокамі тэмпамі.

Працоўныя нашай краіны, разгортваючы сацыялістычнае спаборніцтва за дастойную сустрэчу 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна, дасягнулі ў 1968 годзе — трэцім годзе п'яцігодкі — новых поспехаў у развіцці эканаміі, навуцы і культуры і ва ўздыме народнага дабрабыту».

Якое пачуццё годнасці, якая саваецкая ўпэўненасць у гэтых протых, смуглых на змоцы словах! І следам ідуць лічы, якія навоцна паказваюць, адкуль яны — гэце пачуццё годнасці, гэтая ўпэўненасць.

Нацыянальны даход, скарэстаны на спажыванне і накупленне, складае ў адносінах да папярэдняга, 1967 года, 107,2 працэнта.

Прадукцыя прамысловасці — 108,1 працэнта.

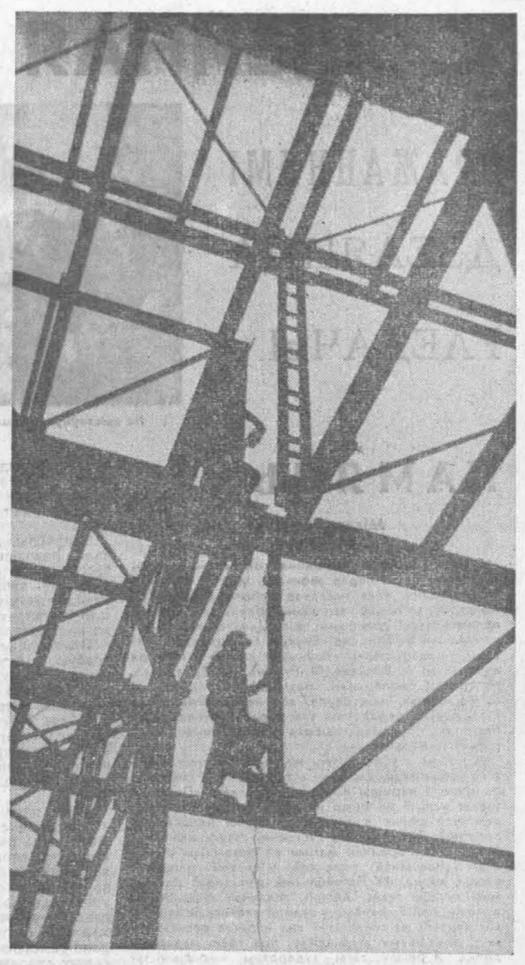
Прадукцыя сельскай гаспадаркі — 103,5 працэнта.

Рэальныя даходы працоўных на душу насельніцтва — 106,1 працэнта.

Вось так і расцім. Няухіліна, упэўнена, усёбава.

Прыемна, што наша рэспубліка на развіцці прамысловасці ідзе па выніках мінулага года ў ліку перадавых. Выкананне плана развіцця прадукцыі і тэмпаў росту прамысловасці за мінулы год складае ў Беларусі 103 працэнта, а ў адносінах да 1967 года — 112 працэнтаў. Добра папрацавала Беларусь у сваім юбілейным годзе!

Лічы, апублікаваныя Цэнтральнымі статыстычным упраўленнем СССР, уражваюць, пераконваюць, натхняюць.

Я ЗНАЮ, ГОРАД БУДЗЕ. Фотааэроп К. ЯКУВОВІЧА.

СПЕЦЫЯЛІСТАМ І ЁСІМ

Расказвае дырэктар выдавецтва «Навука і тэхніка»

Ф. САВІЦКІ

Наша выдавецтва выпускае навуковую і тэхнічную літаратуру, падрыхтаваную ў Інстытутах Акадэміі навуц БССР, а таксама ў іншых навукова-даследчых і вышэйшых навуковых установах рэспублікі. Мы выдаём кнігі па фізіка-тэхнічных, хімічных, матэматычных, біялагічных, грамадскіх навуках, кнігі па гісторыі БССР, мастацтвазнаўстве, даследаванні і манатрафіі па ўсіх галінах навуцы, тэхнікі, эканаміі, культуры і літаратуры, тэматычныя зборнікі навуковых прац і масавую навукова-папулярную літаратуру. Акрамя гэтага, выдавецтва выпускае 7 серыі «Весты АН БССР», «Даклады АН БССР» і 3 ўсесаюзныя навуковы часопісы.

Усёго сёлетня нашы чытачы атрымаюць каля 2800 улікова-выдавецкіх аркушаў кніжнай і часопіснай прадукцыі.

Чытачам газеты «Літаратура і мастацтва» найбольш цікава, пэўна, ведаць, якія кнігі будуць выпушчаны нашым выдавецтвам у гэтым годзе па гісторыі, філасофіі, мове, літаратуры і мастацтве. Назаву некаторыя з іх.

Неўзабаве выйдзе з друку кніга А. Залескага «У тыле ворага (Барышча саваецкага сялянства супраць сацыялістычна-знанамічных мерапрыемстваў імпэрыяна-фашысцкіх акупантаў)».

У гэтай кнізе ўпершыню ўсебава расказваецца аб барацьбе сялянства супраць аграрнай палітыкі акупантаў, за захаванне сацыялістычных традыцый у вёсцы, паказваецца побыт саваецкіх людзей на часова акупіраванай тэрыторыі.

Навуковых работнікаў, выкладчыкаў, студэнтаў, прапагандаістаў зацікавяць, думаецца, такія кнігі, як «Дэалагічная работа КПБ у перыяд стварэння падмуру сацыялізма» І. Кавалева, «Сяляне Беларусі (другая палова XVII—XVIII ст. ст.)» П. Казлоўскага, «Нарысы гісторыі беларускай навуцы» Я. Карнейчыка, «Культура і сацыяльны прагрэс» А. Галаўнёва, «Дыялектны пераход да камунізму» В. Горбана, «Дыялектныя рэвалюцыянары працэсу» Л. Рыванова, «Асоба свавода, пры-ва» В. Кучынскага, а таксама такія калектыўныя працы, як «Рост матэрыяльнага добра-

быту і культуры беларускага народа», «Структура саваецкай інтэлігенцыі (па матэрыялах БССР)», «Балтызм і баптысты» і інш.

Тут жа варта назваць і кнігу А. Ракава «Насельніцтва БССР» — навукова-папулярны нарыс аб складзе, колькасці і тэрытарыяльным размяшчэнні насельніцтва Беларусі, аб яго ўзроставай, нацыянальнай і вытворча-прафесійнальных характарыстыках.

Кнігі па мове, літаратуры і мастацтве складаюць, бадай, самы важкі раздзел нашага тэматычнага плана сёлетняга года, як, дарчы, і ў мінулыя гады. Што канкрэтна міркуем мы выпушчыць у свет?

У гэтым годзе лавіны, нарэшце, пачынаць свет «Краёвы слоўнік усходняй Магілёўшчыны» І. Бялькевіча, Слоўнік гэты ўнішальны, бадай, выключны па аб'ёме і карыснасці распаўсюдзіць лексічнага складу гаворак усходняй Магілёўшчыны. Матэрыял, сабраны ў ім, будзе каштоўнай крыніцай як пры вывучэнні тых ці іншых з'яў беларускай мовы, так і пры ўдумалым адносіні і сувязей рускай, украінскай і беларускай моў.

Выходзяць сёлетня таксама «Руска-беларускі слоўнік грамадска-палітычнай тэрміналогіі», падрыхтаваны групай аўтараў, і «Народная сінаміка» Г. Юрчанкі.

Выдаём мы некалькі манатрафіі і даследаванняў па пытаннях літаратуры. Сярод іх кнігі — «АБ мастацкай дэталі» А. Гардольцага, «Беларуская дзіцячая літаратура (1917—1967)» Э. Гурвіча, «Фальклорныя матывы ў драмургіі Янін Купалы» А. Макароніча, «Этнаграфічная спадчына Якуба Коласа» Э. Сабаленка, «Беларуская народная сатырычная проза» А. Фядосіка, «Беларускія летапісы як літаратурны помнік» В. Чамярыкага, «Фальклорныя традыцыі ў беларускай дакастрычнай пазыі» М. Грыньчыка, другі том «Гісторыі беларускай дакастрычнай пазыі» М. Грыньчыка, зборнік матэрыялаў аб жыцці і творчасці Янін Купалы пад назвай «Пясняр народных дум».

Вучоным, выкладчыкам, наставнікам і студэнтам, тым, хто цікавіцца вусна-паўчытнай творчасцю нашага народа, адрасуюць-

ласофіі, ўпершыню ў Леныіскага Амерыкаў выпускае поўную біяграфію Уладзіміра Ільча.

Да леныіскага юбілею ў Францыі, Англіі, Галандыі, Даніі выйдзюць юбілейныя выданні твораў заснавальніка Камуністычнай партыі і Саваецкай дзяржавы, Італьянскае выдавецтва «Эдзітэрыя руніці» ў дадатак да выпушчанага ў мінулым годзе трыццаціціотнага «Збору твораў У. І. Леніна» рытуе яшчэ дзесяць тамоў.

Найбольшы колькасць кніг, прысвечаных леныіска тэме, выйдзе да знамянальнай даты ў сацыялістычных краінах. Буйнымі тыражамі яны будуць выдадзены ў Венгрыі, ГДР, Чэхаславакіі, Балгарыі, Польшчы, Югаславіі, КНР, Румыніі.

ца кнігі «Песенны рэпертуар сучаснай беларускай вёскі» М. Гвоздзевы, «Ад традыцыйнага фальклору да рэвалюцыйнай пазыі» К. Кабалінікава, зборнік даследаванняў «Праблемы сучаснага беларускага фальклору».

Рад кніг атрымае наш чытач па пытаннях гісторыі і развіцця беларускага мастацтва, В. Ялаўца ў кнізе «Маладзёжны асновы беларускай народнай музыкі» даследвае асновы знамянамернасці і найбольш тыповыя тэндэнцыі ў мелодычным развіцці народнай музыкі Беларусі; І. Ялаўцава ў манатрафіі «Манументальны летапіс эпохі» прасочвае, як за гады Саваецкай ўлады складалася школа бел

ГАВОРКУ пра новую кнігу Міколы Гроднева «Вясна была...» у якой змешчаны апавесці «Назвядзеная радасць» і «Пісці апаздана», хочацца пачаць з аповядання «Анастасія». Яно не дашае і не горшае ў кнізе, але, мне здаецца, найбольш характэрнае для творчай манеры пісьменніка. І асноўная каліялі (нахання і звязаны з ім перажыванні), і некаторыя кампазіцыйныя прыёмы і сюжэтыныя варыяцы, і псіхалагічны характарыстыкі персанажаў апаздана «Анастасія» паўтараюцца і ў многіх іншых творах зборніка. Але звернемся да самага аповядання.

«Неспакойна на сэрцы ў Алены... Пасля таго, як закончыла медыцынскі інстытут і прыхадала працаваць у участковым урачом дадому ў Лебядзёўку, мо

тлумачыць учынікі і паводзіны герояў. Так і тут. Чаму была адмовлена Алена выхадзіць замуж за Тараса? Вядома, не таму, што ў Тараса яшчэ не было асобных заслуг... Ён і школу скончыў не з залатым медалём, і на флорне не зрабіў якой-небудзь подзвігу... У яго толькі пачалася працоўная біяграфія. Алена «нахала Тараса, прывукла, як да роднага. Толькі мал уяўляла, што ў яе рэптам муж стане такім, якім быў муж у яе маці, то адразу нечым халодна рукі наймольна сціскалі горла, і ўсё замірала. Чула толькі, як па целу нібы мурашкі бегалі».

Невядома, чаму Алена думае, што Тарас можа быць такім, як «муж у яе маці» гэта значыць, быць Аленай. Але ў тым і ў сувязі з гэтым удзіўляе і псіхалагічны характар персанажаў апаздана «Анастасія» паўтараюцца і ў многіх іншых творах зборніка. Але звернемся да самага аповядання.

яны ўсё ж выпадковыя), у іх такая ж безмясцоўнасць, беднасць псіхалагічных характарыстык галоўных персанажаў.

Чытаеш адно аповяданне, другое, трэціе і не знаходзіш у іх жывых людзей, натуральных у сваіх лагучых і паводзінах. Вось некалькі прыкладаў таго, як пісьменнік перадае пачуцці герояў.

«Суседства наша было і сапраўды добрае. Не таму, што раздзяляла нас шырма з пясцілкаў. Я стараўся ліні раз нават не варушыцца на сваім рыпучым чарку. Але аднойчы нейкі зянон прышоў ўдзеньку. Потым кашлянуў, таксама зянон. У адказ толькі прашалася перагледзець старонка кнігі. Што рабіць? Можа б хто адважыўся перакінуць калі панку праз шырмачку — я не мог. А калі трэба было зварнуцца да Шуры, я закісаў, кашляў у кулак, чырванелі... Мы саромеліся адно аднаго» («Вясна была...»).

«Тэжля Адамаўна ад злосці абдала і толькі пагрозліва пакідала палым: — Не ўдасца табе, маланка, хвастом віляць, людзей каламушыць. А чаро ж ён другі год ходзіць? Скажы, скажы мне! — аж сліны прыскала яна. — Пакуль я буду на гэтым свеце, не дазволю табе людзей зводзіць! Свалючы!»

— Вучыцца мне трэба, а не замуж... А ён хуча — няхай жэніцца. Я тут пры чым?» («Кватэрант»).

Зрэшты, падобных мясцін можна было б працягваць шмат. Хочацца падкрэсліць адно: пры дапамозе ўсіх гэтых «скалунда», «спісненца сэрца», «аямела», «як у чацвёрта», «пабляла ў твары», «відэла ў ліхаманку», «ашчэрбышны зубы» (усё гэта з розных аповяданняў) наўрад ці заглябішы ў псіхалагічны характар.

Некалькі слоў пра змешчаны ў зборніку апавесці «Назвядзеная радасць». У аснове апавесці гісторыя досыць вядома. Маці бачыць выгадавана сына. Ён ужо дарослы. Даводзіцца расказаць яму, хто ж яго бацька. Сын захачае яго пабачыць. Сын застае бацьку хворым і адзіночным, пакаранным за сваё былое стварэнне і безадказнасць. Сын яму так і гаворыць: «Я ішоў не толькі атрымаць кары ад сына. Вас жыццё пакарала. І апроч гэтага вываду — «жыццё пакарала», да якога нас падводзіць аўтар, мы нічога не знаходзім у творы. Псіхалагічны і мастацкі ўзровень апавесці нічым не адрозніваецца ад астатніх твораў кнігі, пра якія мы гаворым».

Ці было аўтару з чым выйсці да чытачоў? Такое пытанне напрошваецца пасля прачытання кнігі. Прынамсі, мы не знайшлі ў ёй твораў з уласным пісьменніцкім бачаннем і разуменнем жыцця, а толькі некалькі белетрызаваных выпадковых гісторыяў.

А. КАЛЕСНІК.

У ПАЛОНЕ ВЫПАДКОВАСЦЕЙ

дваццаць жаніоў пачалі абіваць яе парог. З усіх хлопцаў яна выбрала аднаго — чарнява вяселуна Тараса Гаманюка. І ўсё добра было ў малядзых людзей, накуль хлопец не загаварыў пра вяселле. «— От бы справіць яго на Нова год, — сказаў ён. Алена нібы ўзлававала. Памаўчаўшы, яна прамовіла суха і абываюча, што падумае і праз кожны дзень скажа канчатковае слова».

Працаваць яна не магла, бо яна мелася сказаць, нам не ясна, бо тут яна «дадала, што яшчэ не абрацацца замуж». Тарас, вядома, «пакутуе», ён жа «стужку кулаком у грудзі і не шкадуе ласкавых слоў, угаворваю яе замуж...» І на табе — адмова. «Назаўтра Тарас падаў заяву старшынні праўлення, каб адлучыць яго з калгаса. А каб старшыня не здзіўляўся і не прыраўняў Тараса пагубару з ім як мужчына з мужчынам. Расказаў пра сваю блуду хоча забяцьна на душыню боль, а таму вырашыў паехаць хоп на самую цяжкую будоўлю ў Сібір».

Пасля «мужычынскай гутаркі» са старшынні праўлення Тарас, як кажуць, «сідзеў на чамадане. Але ў апошнюю хвіліну ўсё перамянілася. Ноччу ў хату да Алены стукне пенсіонер, былы міліцманер Цмох Кацуба (аўтар лічыць патрэбным расказаць нам падрабязна яго біяграфію), які за працягнутага доўжурьбы па начах на пошце. Ён наведваўся, што ў суседняй вёсцы бяда — памірае дзіця. Патрэбна Алена дапамога. А на двары завярнуха. «Алена Анастасія да болу прыкусіла губу і, апусціўшы руні, моцна сілава кулакі. Хлопчык паміраў...» Яна хучна сабралася пайсці. «Грызнаць тады Цмох Кацуба служыў у міліцыі. Браны былі здарныя: у дожджы, у навалішні ішлі на заданне, а ў падобную завярнуху не конны начальнік пасылаў». Ён адгаворвае: «У такое надвор'е добры гаспадар сабакі з хаты не выганяе, а вам здаецца, жартачы гэта!»

Алена ўсё ж ідзе ў Дубролеж. А следам за ёю назіраюць ідзе Тарас. І там, і пасцілі хворага хлопчыка, які выратаваў Алену, шчасліва вырашчаецца і лёс малых дзяцей.

Гэтая гісторыя, ужо сама па сабе, не вельмі цікавая. Як чытаць, сідзець на нашым пераказе, не багата яна і псіхалагічным зместам. Хучэй нават проста наўяны, жывецца і літаратура банальная.

Але значную частку аповядання «Анастасія» займае гісторыя, пра якую мы не казалі. Як гэта характэрна для М. Гроднева, ён часта звяртаецца ў аповяданні да перадагісторыі персанажаў, каб вы-

лага хутаранца Пракопа — Аленына бацьку. Магчыма, расказаць падрабязна пра жыццё Пракопа і ў сувязі з гэтым удзіўляе і псіхалагічны характар персанажаў апаздана «Анастасія» паўтараюцца і ў многіх іншых творах зборніка. Але звернемся да самага аповядання.

«Неспакойна на сэрцы ў Алены... Пасля таго, як закончыла медыцынскі інстытут і прыхадала працаваць у участковым урачом дадому ў Лебядзёўку, мо

тлумачыць учынікі і паводзіны герояў. Так і тут. Чаму была адмовлена Алена выхадзіць замуж за Тараса? Вядома, не таму, што ў Тараса яшчэ не было асобных заслуг... Ён і школу скончыў не з залатым медалём, і на флорне не зрабіў якой-небудзь подзвігу... У яго толькі пачалася працоўная біяграфія. Алена «нахала Тараса, прывукла, як да роднага. Толькі мал уяўляла, што ў яе рэптам муж стане такім, якім быў муж у яе маці, то адразу нечым халодна рукі наймольна сціскалі горла, і ўсё замірала. Чула толькі, як па целу нібы мурашкі бегалі».

Невядома, чаму Алена думае, што Тарас можа быць такім, як «муж у яе маці» гэта значыць, быць Аленай. Але ў тым і ў сувязі з гэтым удзіўляе і псіхалагічны характар персанажаў апаздана «Анастасія» паўтараюцца і ў многіх іншых творах зборніка. Але звернемся да самага аповядання.

яны ўсё ж выпадковыя), у іх такая ж безмясцоўнасць, беднасць псіхалагічных характарыстык галоўных персанажаў.

Чытаеш адно аповяданне, другое, трэціе і не знаходзіш у іх жывых людзей, натуральных у сваіх лагучых і паводзінах. Вось некалькі прыкладаў таго, як пісьменнік перадае пачуцці герояў.

«Суседства наша было і сапраўды добрае. Не таму, што раздзяляла нас шырма з пясцілкаў. Я стараўся ліні раз нават не варушыцца на сваім рыпучым чарку. Але аднойчы нейкі зянон прышоў ўдзеньку. Потым кашлянуў, таксама зянон. У адказ толькі прашалася перагледзець старонка кнігі. Што рабіць? Можа б хто адважыўся перакінуць калі панку праз шырмачку — я не мог. А калі трэба было зварнуцца да Шуры, я закісаў, кашляў у кулак, чырванелі... Мы саромеліся адно аднаго» («Вясна была...»).

«Тэжля Адамаўна ад злосці абдала і толькі пагрозліва пакідала палым: — Не ўдасца табе, маланка, хвастом віляць, людзей каламушыць. А чаро ж ён другі год ходзіць? Скажы, скажы мне! — аж сліны прыскала яна. — Пакуль я буду на гэтым свеце, не дазволю табе людзей зводзіць! Свалючы!»

— Вучыцца мне трэба, а не замуж... А ён хуча — няхай жэніцца. Я тут пры чым?» («Кватэрант»).

Зрэшты, падобных мясцін можна было б працягваць шмат. Хочацца падкрэсліць адно: пры дапамозе ўсіх гэтых «скалунда», «спісненца сэрца», «аямела», «як у чацвёрта», «пабляла ў твары», «відэла ў ліхаманку», «ашчэрбышны зубы» (усё гэта з розных аповяданняў) наўрад ці заглябішы ў псіхалагічны характар.

Некалькі слоў пра змешчаны ў зборніку апавесці «Назвядзеная радасць». У аснове апавесці гісторыя досыць вядома. Маці бачыць выгадавана сына. Ён ужо дарослы. Даводзіцца расказаць яму, хто ж яго бацька. Сын захачае яго пабачыць. Сын застае бацьку хворым і адзіночным, пакаранным за сваё былое стварэнне і безадказнасць. Сын яму так і гаворыць: «Я ішоў не толькі атрымаць кары ад сына. Вас жыццё пакарала. І апроч гэтага вываду — «жыццё пакарала», да якога нас падводзіць аўтар, мы нічога не знаходзім у творы. Псіхалагічны і мастацкі ўзровень апавесці нічым не адрозніваецца ад астатніх твораў кнігі, пра якія мы гаворым».

Ці было аўтару з чым выйсці да чытачоў? Такое пытанне напрошваецца пасля прачытання кнігі. Прынамсі, мы не знайшлі ў ёй твораў з уласным пісьменніцкім бачаннем і разуменнем жыцця, а толькі некалькі белетрызаваных выпадковых гісторыяў.

А. КАЛЕСНІК.

Францыя памятае

Дом нумар 4 па вуліцы Мары-Роз добра знаёмы многім жыхарам французскай сталіцы. Тут з 1908 года па 1912 год у эміграцыю жыў Уладзімір Ільіч Ленін. Гэтым перыядам жыцця і дзейнасці праўдараў сусветнага пралетарыяту прысвечана кніга французскага пісьменніка Ж. Фрэнэля «Ленін у Парыжы», вышуканая і выдадзена ў выданням «Эдзісін» у Парыжы. Стварэнне асноўнага дэманстрацыйнага і разам з тым выданням мастацкага інтэр'ю Фрэнэля і яго пераказчыні ў 1908 годзе Уладзімір Ільіч заснаваў школу ў Ланжумо (прыгарад Парыжа), якая стала сапраўднай куляй партыі французскай эміграцыі ў Парыжы. У гэтым перыядзе Фрэнэля прысвечаны гэтай школе адукацыя і раздзел свайго жыцця.

У 1911 годзе Фрэнэля пераехаў у Парыж, каб быць побач з працоўнымі Францыі, не толькі якія вялікі праўдараў расійскага і сусветнага пралетарыяту, але і якія вялікія чалавекі, якія ўдзельнічалі ў простых людзей. Ён добра разумее іх лагучы, якія асабліва бурна праяўляюцца ў перадагісторыі і народных тэатрах і дыскусіях на выбарчых сходках. Ленін часта ўдзельнічаў у маніфестах і працэсіях, каб быць побач з працоўнымі Францыі. У 1908 годзе Уладзімір Ільіч разам з Надзеяй Кінскінай і іншымі французскімі ўдзельнічаў у дэманстрацыі пратэсту супраць панарання смерцю іспанскага патрыята і нацыяналіста Франсіска Пэра. Праўдараў і настаяні працоўных Францыі ўсё гэта было звязана з Парыжскай камуні 1871 года, чужа можа было супраць у Манмартры або ля Сяны Камунараў, на могілках Пер-

ФРАНЦЫЯ ПАМЯТАЕ

датарскіх пашыну ў партыі, супраць сентацтва. Якім у гэты перыяд большыя і прыводзіць у Парыжы. У Усераіскаму канфэрэнцыі РСДРП, якая вызначыла лозунгі і тактыку партыі на ўмовах рэвалюцыі і асудзіла ліквідацыйства. Да наступнага 1908 года адносіцца завяршэнне У. І. Леніна класічнай працы «Матэрыялы эміграцыйнага перыяду». У 1911 годзе Уладзімір Ільіч заснаваў школу ў Ланжумо (прыгарад Парыжа), якая стала сапраўднай куляй партыі французскай эміграцыі ў Парыжы. У гэтым перыядзе Фрэнэля прысвечаны гэтай школе адукацыя і раздзел свайго жыцця.

У 1911 годзе Фрэнэля пераехаў у Парыж, каб быць побач з працоўнымі Францыі, не толькі якія вялікі праўдараў расійскага і сусветнага пралетарыяту, але і якія вялікія чалавекі, якія ўдзельнічалі ў простых людзей. Ён добра разумее іх лагучы, якія асабліва бурна праяўляюцца ў перадагісторыі і народных тэатрах і дыскусіях на выбарчых сходках. Ленін часта ўдзельнічаў у маніфестах і працэсіях, каб быць побач з працоўнымі Францыі. У 1908 годзе Уладзімір Ільіч разам з Надзеяй Кінскінай і іншымі французскімі ўдзельнічаў у дэманстрацыі пратэсту супраць панарання смерцю іспанскага патрыята і нацыяналіста Франсіска Пэра. Праўдараў і настаяні працоўных Францыі ўсё гэта было звязана з Парыжскай камуні 1871 года, чужа можа было супраць у Манмартры або ля Сяны Камунараў, на могілках Пер-

ПА БЯДУЛЕЎСІХ СЦЕЛКАХ

коўцаў, у яго з нахилом веча разагарэліся ямашкі Ільіч і Ільіч радзіць, вечаем сямя ўсё аднаваецца каля блакітнага экрану.

Гаспадары мы сустрэлі за працай. Разам з калгаснымі пясцарамі ён рубіў сабе новы дом. Не малыны: восем на дзесяці!

— Цеснавата хату адразу пасля вайны паставіў, — расказае механізатар, — вырашыў зрубці новы дом.

Жонка Сцяпанна працуе на фельчарска-акушарскім пункце. У іх — пяцера дзяцей. Усе яны дагледжаны як мае быць. Трое з іх — Оля, Клава і Валерык — вучацца ў школе. Та яны скончыла тэхнікум і працуе эканамістам у Варыскаўскім раёне, а сын Федар — сувязіст. Школьны не нарадзецца дзевяці: большыні прыносець толькі чапёркі і піцеры, а старэйшыны — падыяні за сумленную працу.

У канцы сцяла, на супраць сямельнага, жыве малодшы сын Валячоўскі — Міхась. Ён таксама трактарыст. І хача сям'я ў яго яшчэ большая, чым у брата, у доме дастаток. Тут ёсць, як кажуць, і свярка, і да свярка.

Давяла ў набыт адышлі тыя чорныя дні, калі чалавеку не

ПА БЯДУЛЕЎСІХ СЦЕЛКАХ

было ходу ў жыцці. Даволі сказаць, што толькі за пасляваеннага гады мясцоваму васьмігодку скончылі 260 юнакоў і дзяўчат, а атрымаў сярэдняе адукацыю 110 пасадкаў. Многія скончылі вышэйшы і спецыяльныя сярэднія навучальныя ўстановы.

На ўзгорку, між соsen, узвышаецца прыгожы новы будынак. У ім і кантора калгаса, і працэсіны агульскі пункт, домік, асудзена яна і яна для спецыяліста сельгаспрадзі. Шырокае брукваннае вуліцу астаюцца працэсіныя дамы калгаснікаў.

Уверсе гудуць радыё і электрычныя праводы.

Мы ідзем па вуліцы з дырэктарам мясцовага васьмігодку, заслужаным настаянінам, партгорам калгаса Канстанцінам Сцяпанавічам Зянькевічам. Настрач нам хутка кроціць яшчэ даволі маладая, з выразнымі рысамі твару жанчына. Прытаўшыся, Канстанцін Сцяпанавіч на хвіліну запныў іе, запныў аб справах на ферме, а калі тая пайшла далей, сказаў:

— Дзярка Ліда Сяліцкая, унучка той няпачастай Марты, ад якой пісаў З. Бядуля ў аўтабіяграфічнай апавесці «У дрымуных лесах».

У маёй мамаці раптоўна ўзнік той жахавы эпизод, аб якім расказае пісьменнік. Каб пракарміць галодных дзяцей, Марта зрабіла басанож дзесяць вогненых кромаў на напаленай

ПА БЯДУЛЕЎСІХ СЦЕЛКАХ

цэгле Шчэрцыца ад задавальнення вусаты твар урадніка Янскага... Гэта ён, бязлітасна крываком, зрабіў на ўсё жыццё належаў жанчыну.

Не менш жорсткім да сялян былі паны Ласкіх, Магдановічы, Чапкоўскія, якія пачынулі зліць без зямлі сялян. Беднота ішла параваць да багатыя, на лесарэзніцы да купцоў, а некаторыя ехалі шукаць шчасця ў Амерыку.

У З. Бядулі ёсць аповяданне «Летапісец», у янім апавяданае ўзыходзіць да родных былі поўныя сумы і разгубленасці. Адноічы Марыя даведлася, што яе сестра калгасніца Лявэнта захавала і доўгі час біялетна лянчалася ў балычкі. Жанчына ніяк не магла ўпімаць, як гэта радова чалавек мо столькі часу біялетна лянчалася. «У нас бы на гэта не хачглі! Шчэрцыца ад задавальнення вусаты твар урадніка Янскага... Гэта ён, бязлітасна крываком, зрабіў на ўсё жыццё належаў жанчыну.

Не менш жорсткім да сялян былі паны Ласкіх, Магдановічы, Чапкоўскія, якія пачынулі зліць без зямлі сялян. Беднота ішла параваць да багатыя, на лесарэзніцы да купцоў, а некаторыя ехалі шукаць шчасця ў Амерыку.

У З. Бядулі ёсць аповяданне «Летапісец», у янім апавяданае ўзыходзіць да родных былі поўныя сумы і разгубленасці. Адноічы Марыя даведлася, што яе сестра калгасніца Лявэнта захавала і доўгі час біялетна лянчалася ў балычкі. Жанчына ніяк не магла ўпімаць, як гэта радова чалавек мо столькі часу біялетна лянчалася. «У нас бы на гэта не хачглі!

ПАСАДЗЕЦ

— адна з самых аддаленых вёсак Лагойшчыны. Бадай, ні аб адной з навакольных вёсак не захавалася столькі старадаўніх гісторыяў, этнаграфічных замалявак, як аб Пасадзце. І данёс і да нас Змітрок Бядуля, які тут нарадзіўся, праўдзі дзіцячы і юнацкія гады. Вялікая прырода і маленькія «хачы бы сярціны», што паўрасталі ў яміно, пудоўныя казкі, легенды і стогны прыгнечанага люду, раскоша паю і галечы сялян, якія «гінупі з голаду, нібы мухі», — усё гэтыя адрыцці пісьменнік зрабіў тут, у родных мясцінах.

Нездарма ў аўтабіяграфіі Змітрок Бядуля пісаў: «Кожнае слова маё — шчыры ўспамін убогай вёскі. Кожны радок маеі песьні — малюнак перажываній гаротнага, простага беларуса. Што датычыць фэаўльных крыніц, то ніводнае аповяданне ў мяне не прыдумана, у аснову паложаны са сапраўдныя фэаўльныя».

Як мне расказаў гады тры таму назад калгаснік Станіслаў Герда, нават літаратурны псеўдаім пісьменніка — вынік калектыўнай творчасці пасадзечных юнакоў. «Памятаю, — успамінаў Герда, — Самуіл чытаў нам сваё «Начленікаў». Байшла гаворка, якім прывітлівым падлісцэ твор. Гаварылі рознае: Вядяк, Бядак... Нарэшце спыніліся на Бядулі. А паколькі ў Пасадзце самага беднага чалавека звалі Змітраком, то і падпісалі — Змітрок Бядуля».

ПАСАДЗЕЦ

У допісе аб Пасадзце, змешчаным у «Нашай ніве» за 1910 год, Бядуля пісаў: «У нашай вёсцы ёсць кожны мужычын і кожны ўвэрнік хат, маналюлька, вучылішча (хедар — прыватная пачатковая ўвэрніцкая школа — В. К.). Апрача маналюлькі тут гандлююць гарэзай усё, выцяваючы апошняе зерне з мужычынскіх клешч. Па нашых вёсках у найлепшы год мужыкам не хапала хлеба да новага. Беднота, цемната страшная, а сёлетнім летам беднату рапраўляюць лічча частыя пажары. Надвор'е надта ягоднае: бульба намерла, ярыну выпала, — а жыта снее без пары». Вось тут і змяшчаюцца публіцыстычныя выказванні З. Бядулі пераклічваюцца з яго мастацкімі творамі, у якіх прататыпна з'яўляюцца разналіччэ доты — выхараў лясной, зянадавая вёска.

Вось аповяданне «Пад лёжжак зашпіры». Курная хачіна... Маці, пазычыўшы некалькі фунтаў мукі, гадуе зацірку. Яна радзецца для дзяцей і яе муняў Якой прагай «галодныя ваўчаняты». Гаспадар кідаюць на іх страву. Але ў хату заходзіць суседка Сцяпчына, Галодная, яна на градчынае запрашэнне гаспадыні сесці за стол тут жа ўсё аднаваецца на лаву, барэ лыжку і «ўплата» за-

ПА БЯДУЛЕЎСІХ СЦЕЛКАХ

цірку. Кожная лыжка суседні болем адбіваецца ў Антосі і яе дзецяў.

Расказаваючы пра гэтую трагедыю галоднай сям'і, пісьменнік зыходзіць за канкрэтным фэакта. Яшчэ і цылер жыве нявясцера Марыя Кандратаўна Валячоўская. Яна добра памятае, як яе свячуха Валда Іосіфаўна «паіскавалася» заціркай у Антоса Сяліцкага.

— Ой, згубны быў час для беднага чалавека, — з болем у сэрцы гаварыла мне саміздасцівага Марыя Кандратаўна. — Успомніш — сэрца баліць...

Так, не з лёгкага жыцця Сцяпчына «парушыла шчасце» галоднай сям'і. Не з дастатку прышоў да адукацыі муж Сцяпан Рыгоравіч (аповяданне «Сцяпка»). Голад, галечы, прыніжванасць былі справядлівым спадарожнікам селяніна ў тыя часы. Звядла ўсё гэта ў малядосці і Марыя Кандратаўна з муняю, Толькі Сявечыца ўладч паставіла Іх на ноці.

Зойдзем да ўнукаў Сцяпчыні. Першы з іх, якога на дзесяць тама назвалі Сцяпанам, працуе трактарыстам у сельгаспрадзі Імя Зянькевіч. Жыве ён калі школы. Як і ва ўсіх аднава-

ПА БЯДУЛЕЎСІХ СЦЕЛКАХ

было ходу ў жыцці. Даволі сказаць, што толькі за пасляваеннага гады мясцоваму васьмігодку скончылі 260 юнакоў і дзяўчат, а атрымаў сярэдняе адукацыю 110 пасадкаў. Многія скончылі вышэйшы і спецыяльныя сярэднія навучальныя ўстановы.

На ўзгорку, між соsen, узвышаецца прыгожы новы будынак. У ім і кантора калгаса, і працэсіны агульскі пункт, домік, асудзена яна і яна для спецыяліста сельгаспрадзі. Шырокае брукваннае вуліцу астаюцца працэсіныя дамы калгаснікаў.

Уверсе гудуць радыё і электрычныя праводы.

Мы ідзем па вуліцы з дырэктарам мясцовага васьмігодку, заслужаным настаянінам, партгорам калгаса Канстанцінам Сцяпанавічам Зянькевічам. Настрач нам хутка кроціць яшчэ даволі маладая, з выразнымі рысамі твару жанчына. Прытаўшыся, Канстанцін Сцяпанавіч на хвіліну запныў іе, запныў аб справах на ферме, а калі тая пайшла далей, сказаў:

— Дзярка Ліда Сяліцкая, унучка той няпачастай Марты, ад якой пісаў З. Бядуля ў аўтабіяграфічнай апавесці «У дрымуных лесах».

У маёй мамаці раптоўна ўзнік той жахавы эпизод, аб якім расказае пісьменнік. Каб пракарміць галодных дзяцей, Марта зрабіла басанож дзесяць вогненых кромаў на напаленай

ПА БЯДУЛЕЎСІХ СЦЕЛКАХ

цэгле Шчэрцыца ад задавальнення вусаты твар урадніка Янскага... Гэта ён, бязлітасна крываком, зрабіў на ўсё жыццё належаў жанчыну.

Не менш жорсткім да сялян былі паны Ласкіх, Магдановічы, Чапкоўскія, якія пачынулі зліць без зямлі сялян. Беднота ішла параваць да багатыя, на лесарэзніцы да купцоў, а некаторыя ехалі шукаць шчасця ў Амерыку.

У З. Бядулі ёсць аповяданне «Летапісец», у янім апавяданае ўзыходзіць да родных былі поўныя сумы і разгубленасці. Адноічы Марыя даведлася, што яе сестра калгасніца Лявэнта захавала і доўгі час біялетна лянчалася ў балычкі. Жанчына ніяк не магла ўпімаць, як гэта радова чалавек мо столькі часу біялетна лянчалася. «У нас бы на гэта не хачглі!

ПА БЯДУЛЕЎСІХ СЦЕЛКАХ

было ходу ў жыцці. Даволі сказаць, што толькі за пасляваеннага гады мясцоваму васьмігодку скончылі 260 юнакоў і дзяўчат, а атрымаў сярэдняе адукацыю 110 пасадкаў. Многія скончылі вышэйшы і спецыяльныя сярэднія навучальныя ўстановы.

На ўзгорку, між соsen, узвышаецца прыгожы новы будынак. У ім і кантора калгаса, і працэсіны агульскі пункт, домік, асудзена яна і яна для спецыяліста сельгаспрадзі. Шырокае брукваннае вуліцу астаюцца працэсіныя дамы калгаснікаў.

Уверсе гудуць радыё і электрычныя праводы.

Мы ідзем па вуліцы з дырэктарам мясцовага васьмігодку, заслужаным настаянінам, партгорам калгаса Канстанцінам Сцяпанавічам Зянькевічам. Настрач нам хутка кроціць яшчэ даволі маладая, з выразнымі рысамі твару жанчына. Прытаўшыся, Канстанцін Сцяпанавіч на хвіліну запныў іе, запныў аб справах на ферме, а калі тая пайшла далей, сказаў:

— Дзярка Ліда Сяліцкая, унучка той няпачастай Марты, ад якой пісаў З. Бядуля ў аўтабіяграфічнай апавесці «У дрымуных лесах».

У маёй мамаці раптоўна ўзнік той жахавы эпизод, аб якім расказае пісьменнік. Каб пракарміць галодных дзяцей, Марта зрабіла басанож дзесяць вогненых кромаў на напаленай

АНАТОЛЬ ВЯЛОГІН — ЗАСЛУЖАНЫ ДЗЕЯЧ КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСКОЙ ССР

За заслугі ў развіцці беларускай савецкай літаратуры і дакументальнага кіно пісьменнік Вялогін Анатолю Сцяпанавічу прысвоена ганаровае званне заслужанага дзеяча культуры Беларускай ССР.

ПОСПЕХ КНІЖНАЙ ЛАТАРЭІ

Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў БССР па друку выпусціў у 1968 годзе білеты кніжнай латарэі на суму адзін мільён 46 тысяч рублёў. Білеты першага выпуску гэтай латарэі ахвотна набывалі кнігалюбы горада і вёскі нашай рэспублікі. Рэалізацыя іх у асноўным завяршылася.

Беларуская кніжная латарэя была багатая на «шчаслівыя» білеты. Той, хто выйграваў, набываў кнігі. Латарэя дапамагла прадаць на 898,5 тыс. рублёў палітычны, мастацкі, тэхнічны, сельгаспрадзі даражэй літаратуры. Рэалізавана таксама нямецкая кніга мінулых гадоў выдання.

Прадаванне латарэйных білетаў займаліся работнікі дзяржаўнай кнігагандлёвай сеткі, спамывец-

І. ДАВІДОВІЧ, ГЕОРГІ СКАРЫНА (масла).

